

Autoritářství jako překážka rozvoje: příklad cukrovarnického odvětví ve Venezuele

AUTHORITARIANISM AS OBSTACLE TO DEVELOPMENT: EXAMPLE OF SUGAR INDUSTRY IN VENEZUELA

Jan Čopík – Česká zemědělská univerzita v Praze
Michael Haman, Milan Školník – Univerzita Hradec Králové

Politický kontext a vývoj

Kořeny toho, co se děje ve Venezuele za vlády Nicoláse Madura, je možné hledat už v dohodě z Punto Fijo z roku 1958, ve které se tři významné politické strany (Acción Democrática, Comité de Organización Política Electoral Independiente a Unión Republicana Democrática) domluvily na střídání u moci a držení statu quo po následující desítky let. Stranické sekretariáty ovlivňovaly justici i armádu, byly úzce napojeny na podnikatelské vrstvy a vzhledem k rostoucím tržbám za vývoz ropy rostla i korupce v zemi. Zisky z ropy však nebyly efektivně využity k rozvoji země. Na konci osmdesátých let došlo k poklesu ceny za barel a začal narůstat státní dluh. Vláda prezidenta Carlose Peréze byla nucena přijmout úsporný balíček v rámci tzv. Washingtonského konsenzu. Reformy však dopadly na nejchudší vrstvy obyvatel, což vyvolalo vlnu protestů. V roce 1989 došlo k jejich násilnému potlačení, jež mělo za následek stovky mrtvých. Potlačování a omezování občanských práv a svobod v 80. letech a ekonomická recese v 90. letech spolu s frustrací ze zkorumpovaného systému vedla v roce 1992 k pokusu o puč. V čele snahy svrhnout vládu stálo šest podplukovníků pod vedením Huga Cháveze. Puč se nezdařil, avšak uvězněný Chávez se stal pro lid hrdinou. V důsledku neutěšené situace v zemi byl Pérez o rok později zbaven funkce kongresem. K zásadní změně však nedochází, protože do čela země nastupuje další zástupce ze stranického triumvirátu.

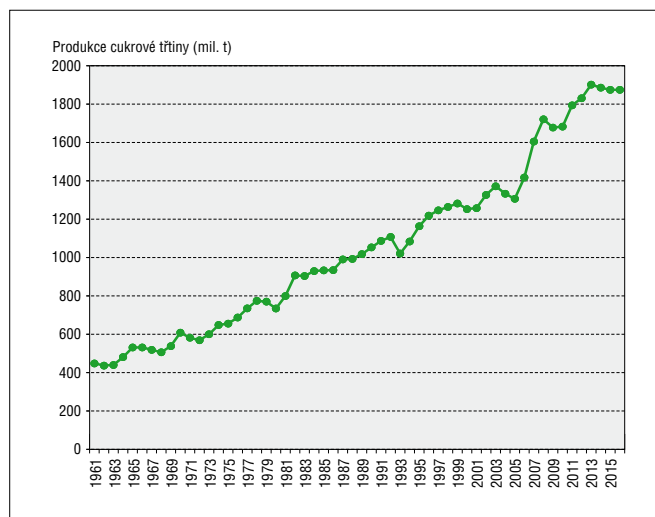
Konec jedné politické etapy nastává až v roce 1998, kdy Chávez zvítězil v prezidentských volbách. V roce 1999 přichází s novou ústavou, která výrazně posílila postavení prezidenta co do možnosti znovuzvolení, prodloužení funkčního období a pravomoci vydávat dekrety (1). Ve funkci se vyznačoval dosazováním loajálních vojáků na klíčové pozice ve veřejné správě, levicovým populismem a agresivním stylem vládnutí, který vedl k polarizaci politického spektra (2). V roce 2002 byla dokonce snaha Cháveze svrhnout, kdy se proti němu spojila opozice spolu se státní ropnou společností a USA, byť jen za skryté podpory. Po nezdařeném státním převratu opozice vyhlásila stávkou ropného průmyslu, což výrazně zasáhlo národní ekonomiku. Chávezovi se však podařilo dostat na svou stranu lid a turbulentní rok politicky ustál. Následující roky se vyznačují upevňováním jeho pozice v čele státu a dalšími opozičními pokusy mu výkon mandátu omezit (3). Po volbách v roce 2006 Hugo Chávez zakládá politickou stranu pod názvem Partido Socialista Unido de Venezuela, která vládne do dnešních dnů. O tři roky později protlačil v referendu dodatek ústavy, který mu umožnil kandidovat bez omezení.

Chávez umírá v roce 2013 a do čela státu nastupuje viceprezident Nicolás Maduro, jehož ve funkci stvrdily i řádné volby. Už od počátku měl na své straně armádu, která by však dle ústavy měla být apolitická. Počínaje rokem 2017 začaly ve Venezuele masové demonstrace coby reakce na hyperinflaci, vysokou míru kriminality, všudypřítomnou korupci, a především nedostatek potravin. Neutěšená situace pokračuje nadále, protože Maduro zvítězil i v prezidentských volbách v roce 2018. Je samozřejmě otázkou, jak dlouho bude tento režim ještě pokračovat, nicméně stabilitu Madurovu režimu dodává především armáda, kterou

Obr. 1. Práce na třtinových polích ve Venezuele; pouliční prodej šťávy z cukrové třtiny (foto: HumbRios a Rjcastillo)

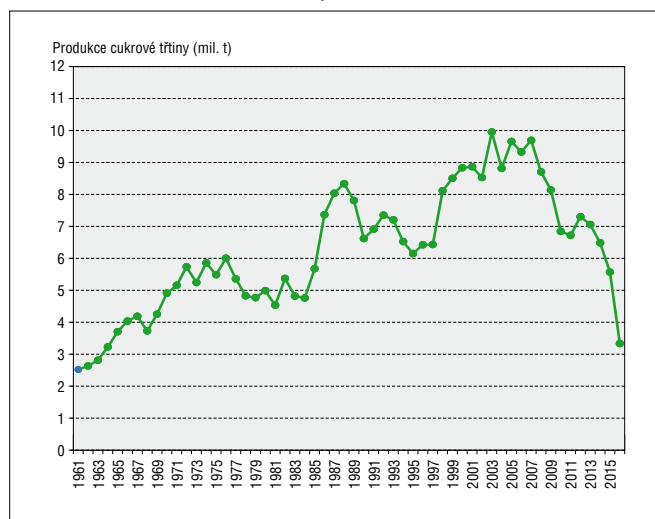

Obr. 2. Světová produkce cukrové třtiny

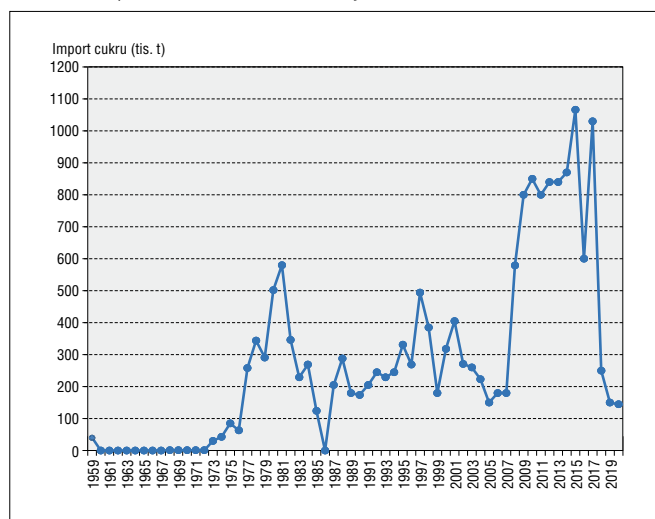
Pramen: FAO (12)

Obr. 3. Produkce cukrové třtiny ve Venezuele

Pramen: FAO (12)

Obr. 4. Import cukru do Venezuely

Pozn.: 2020 je hosp. rok 2020/2021, odhad

Pramen: FAS (14)

ovšem již není možné pokládat za zcela loajální a pod kontrolou, nicméně tato symbióza s Madurovou vládou ji alespoň prozatím vyhovuje (4).

Neefektivní správa země za Nicoláse Madura, který posunul venezuelský režim směrem k autoritářství, zasahuje všechny vrstvy společnosti a odvětví ekonomiky, včetně zemědělství, potažmo cukrovarnictví. Sektor výroby cukru přitom v zemích Latinské Ameriky patřil (5) a stále patří (6) mezi důležitá odvětví, a to i v jihoamerické Venezuele (7, 8) (obr. 1.).

Článek představí vývoj cukrovarnického průmyslu ve Venezuele, počínaje obdobím triumvirátu politických stran, přes vládu Huga Cháveze až po autoritářství Nicoláse Madura. Statistické údaje o venezuelské produkci budou dány do kontrastu s daty celosvětovými a latinskoamerickými, aby je bylo možné porovnat. Údaje vycházejí ze dvou zdrojů. Jednak ze zahraniční zemědělské služby (Foreign Agricultural Service, FAS), která je zodpovědná za zahraniční programy Ministerstva zemědělství Spojených států amerických. Dále ze statistik Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO), která spadá pod OSN.

Cukrovarnické odvětví ve Venezuele

K roku 2020 ve Venezuele fungují pouze čtyři z původních šesti soukromých cukrovarů. Cukrovar La Azucarera Río Turbio byl uzavřen po 74 letech provozu a provoz cukrovaru Central Carora byl ukončen před pěti lety. Z veřejných, resp. státem ovládaných cukrovarů jsou v provozu Industria Santa Elena, Central Sucre a Central Azucarero Venezuela. Naproti tomu cukrovary Pío Tamayo, Central Trujillo, Industria Santa Clara, Guanare, Complejo Agroindustrial Azucarero Ezequiel Zamora, Cariaco a Central Azucarero del Táchira dnes neprodukuje ani kilogram cukru (9).

Dle slov viceprezidenta Federace pěstitelů cukrové třtiny ve Venezuele (Federación de Asociaciones de Cañicultores de Venezuela) Oscara Contrerase však cukrovary, které zůstaly v provozu, nestačí pokrývat poptávku a podílí se na národní spotřebě cukru zhruba z 20 % (10). Venezuela je tak závislá na importu cukru. Zásoby této komodity, stejně jako mléka, másla, těstovin, mouky, oleje, rýže či masa jsou ovšem kriticky nedostatečné a Venezuela se pod Madurovou vládou potýká s rozsáhlou humanitární krizí. Tu však režim popírá. V dříve prosperujících oblastech, ve kterých byly fungující cukrovary jako např. Cariaco, nyní Venezuelci hladoví (11).

Analýza dat

V globálním pohledu produkce cukrové třtiny (třtinového cukru) dlouhodobě roste (obr. 2.). Rapidní pokles produkce ve Venezuele za poslední roky (obr. 3.) tak není zapříčiněn vnějšími vlivy, resp. případným negativním celosvětovým trendem v produkci, který dlouhodobě vykazuje rostoucí trend.

Z historického hlediska produkce cukrové třtiny ve Venezuele od šedesátých let po desetiletí rostla. Vrcholu dosáhla v roce 2003, přičemž na podobných hodnotách se držela i během následujících let. Už v posledním volebním období Huga Cháveze ale docházelo k významnému poklesu. Tento klesající trend nabral na intenzitě po Madurově převzetí moci a v posledním sledovaném roce se propadl až na historické

dno, resp. na úroveň z šedesátých let 20. století. Venezuela se tak za Madurova režimu vrátila v oblasti produkce cukrové třtiny o šedesát let zpátky. Poslední data z Venezuely týkající se sklizně 2019/2020 hovoří o tom, že bude vyprodukováno 1,8 mil. t cukrové třtiny, z čehož plyne, že klesající trend na grafu stále pokračuje a produkce se stále snižuje (13).

Produkce cukru začala klesat od roku 2007. K dramatickému poklesu došlo za Madurova období. Reakcí na to bylo navýšení importu (obr. 4.), což Chávezova vláda měla možnost kompenzovat narůstající cenou ropy a díky ropnému venezuelskému bohatství celkově. Došlo tedy k výraznému nárůstu importu a poptávka po cukru ze strany Venezuelců byla uspokojena. Ovšem s příchodem finanční krize přichází i omezení importu. To mělo za následek snížení spotřeby v důsledku nedostatku této základní potravinářské komodity (obr. 5.).

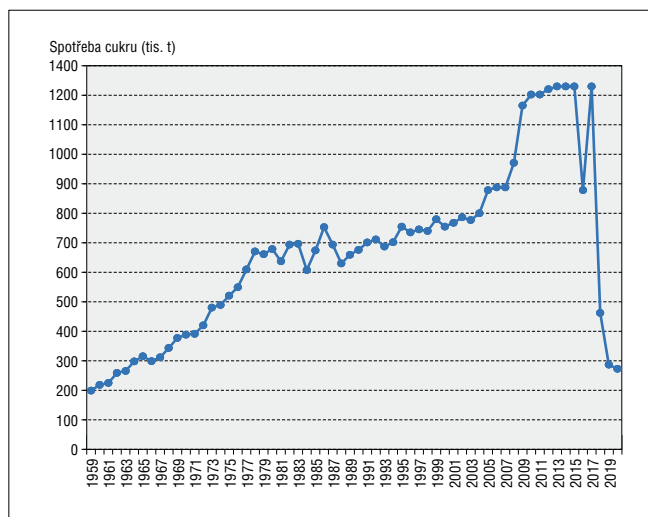
Rapidní pokles v produkci a importu měl za následek snížení celkové spotřeby cukru ve Venezuele počínaje rokem 2018, a to na úroveň šedesátých let minulého století. Absence této komodity na trhu je jedním z důsledků současné politicko-ekonomické krize ve Venezuele.

Mezi největší konzumenty cukru v Latinské Americe patří Kuba, Guatemala a Brazílie. Naopak na spodních příčkách jsou státy jako Haiti, Venezuela a Paraguay, což reflektuje jak špatnou ekonomickou situaci v těchto zemích, tak i vysokou míru chudoby (obr. 6.).

Závěr

Analýza odhalila, že během posledních let autoritářského prezidenta Nicoláse Madura došlo k dramatickému poklesu produkce, importu a spotřeby cukru ve Venezuele. Další vývoj v cukrovarnickém průmyslu se bude odvíjet od toho, zda dojde k politicko-ekonomickým změnám v zemi. Situace se jeví jako dlouhodobě neudržitelná, životní podmínky se fatálně zhoršují, na trhu absentují základní komodity, míra korupce a kriminality stoupá, politická scéna je polarizovaná opozičním blokem na jedné straně a neústupným socialistickým prezidentem Nicolásem Madurem na straně druhé. Stěžejní pro další vývoj bude role armády, která se v současné době těší velké autonomii a spolupráce s Madurovou vládou je pro ni výhodná co do vlastních politicko-podnikatelských ambicí. Otázkou samozřejmě zůstává, jak ještě více postihne venezuelský cukerní sektor nadcházející ekonomická krize v souvislosti s globální koronavirovou pandemií. Výraznou proměnou ve Venezuele, která ovlivňuje ekonomiku, je ropa. Uvalené sankce ze strany Spojených států amerických omezily potenciální kupce venezuelské ropy, která její cenu musela neustále snižovat. Ropná válka mezi Saudskou Arábií a Ruskem rovněž přispěla k nízkým cenám ropy. Madurův režim navíc příliš nezvládá dovážet palivo a základní komodity. Nedostatek paliva je přitom zásadní problém v zemědělském odvětví, které je závislé na technice a mechanizaci. Kupříkladu producenti cukrové třtiny (obr. 7.) potřebují benzin a naftu pro zavlažovací zařízení, nemluvě o pohonných hmotách v souvislosti se zásobováním a samotné distribuci cukru spotřebitelům (15). Rozvoj venezuelského cukrovarnického průmyslu je tak do budoucna závislý na více faktorech (16). Je už ale na venezuelské politické elitě, jak se k této výzvě postaví a do jaké míry bude vůbec schopna zmírňovat dopady trvající krize, které na tuto oblast zemědělství a potravinářského průmyslu dopadají.

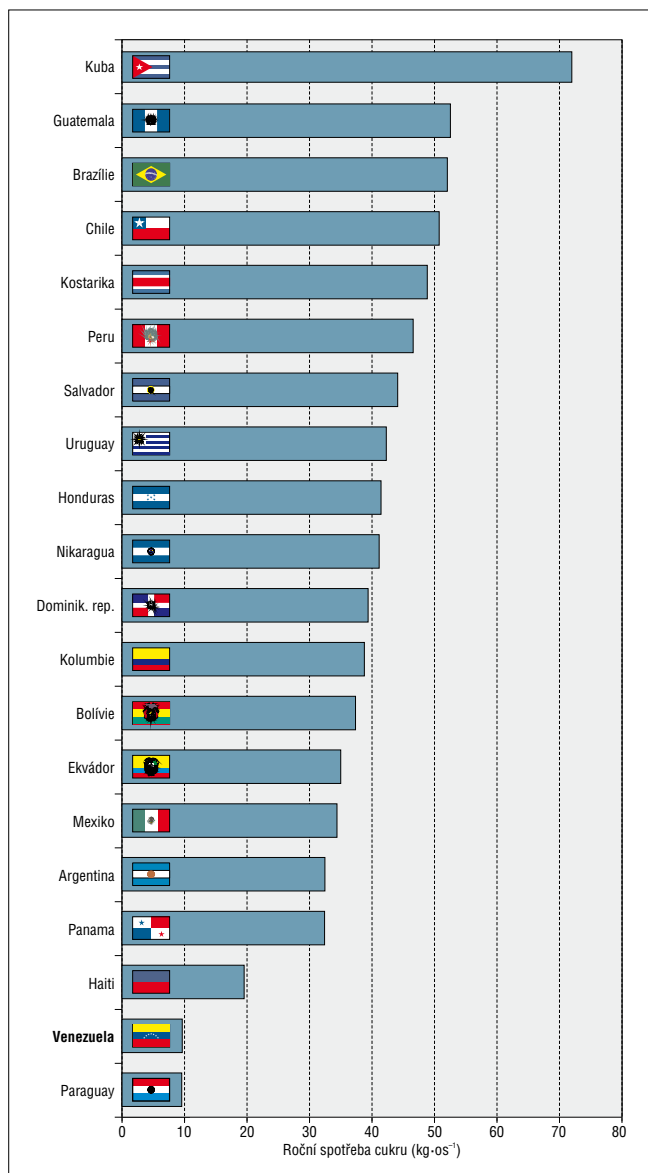
Obr. 5. Spotřeba cukru ve Venezuele

Pozn.: 2020 je hosp. rok 2020/2021, odhad

Pramen: FAS (14)

Obr. 6. Spotřeba cukru na osobu v Latinské Americe (2020/2021)

Pramen: vlastní kalkulace na základě údajů FAS (14)

Obr. 7. Venezuela: sklizená cukrová třtina (foto: Rufino Uribe)

Souhrn

Príspevek se zabývá situací v cukrovarnickém odvětví ve Venezuele, která za vlády prezidenta Nicoláse Madura vyústila k dramatickému poklesu produkce i importu, a tedy také celkové spotřeby ze strany Venezuelců. V této jihoamerické zemi tak téměř absentuje tato základní potravinářská komodita, čímž se ještě více prohlubuje již tak špatná politicko-ekonomická situace. Vývoj v cukrovarnickém odvětví je zasazen do širšího politického rámce, počínaje dohodou tří vládnoucích stran z Punto Fijo, přes vládu Huga Cháveze, konče režimem Nicoláse Madura. Príspevek se opírá o řadu databází, přitom statistické údaje o venezuelské produkci, importu a spotřebě zasazuje do celosvětového i latinskoamerického kontextu.

Klíčová slova: cukr, cukrová třtina, režim, rozvoj, Venezuela.

Literatura

1. NĚMEC, J.: *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, 2010, 279 s., ISBN 978-80-245-1740-7.
2. DVOŘÁKOVÁ, V.; BUBEN, R.; NĚMEC, J.: *¡Que el pueblo mande! levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 363 s., ISBN 978-80-7419-091-9.
3. BUBEN, R.: Venezuelan Presidential Election 2006: Sin Novedades. In *Election Year 2006: Latin America at the Crossroads*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008, s. 116–133.

4. BÍLEK, J., VALIŠKOVÁ, B.: Venezuela under Maduro: A Different Kind of Hybrid Regime. *Politologický časopis*, 27, 2020 (1), s. 3–20.
5. BRANNSTROM, CH.: Livestock, Sugar and Coffee in Latin America's 'Long' Nineteenth Century. *Journal of Historical Geography*, 27, 2001, (2), s. 264–270.
6. ROCHA, L. B.: The Role of Latin America in the World Sugar Trade. *Sugar Ind. / Zuckerind.*, 135, 2010, (2), s. 103–108.
7. RAMIREZ, M., LUIS, A.: Sugar Plantations South Maracaibo Lake-Venezuela (Centuries XVI-XVII). *Revista de Indias*, 74, 2014 (260), s. 9–34.
8. VENEGAS, L. H. S., PAPARELLA, L. E. S.: The Profitability of the Sugar Business in Venezuela. The Case of Costs and the Producers of Rio Turbio. *Revista de Indias*, 65, 2005 (233), s. 271–281.
9. MENESES, C. S.: Importaciones desmedidas de azúcar tumban las ventas de productores locales. *Tal Cual*, 2020, [online] <https://talcualdigital.com/importaciones-desmedidas-de-azucar-tumban-las-ventas-de-productores-locales/>, cit. 31. 7. 2020.
10. ZAPATA, C.: Fesoca: Producción de Azúcar Solo Cubre 20% de La Demanda. *Globovision*, 2017, [online] <https://globovision.com/articulo/fesoca-produccion-de-azucar-solo-cubre-20-de-la-demanda>, cit. 31. 7. 2020.
11. SCHULMAN, S.: Hunger and Survival in Venezuela. *The New Humanitarian*, 2018, [online] <https://www.thenewhumanitarian.org/special-report/2018/11/21/hunger-and-survival-venezuela>, cit. 31. 7. 2020.
12. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, 2020, [online] <http://www.fao.org/>, cit. 31. 7. 2020.
13. GASTELÚ, B. S.: Situán por debajo de 20% la producción de caña de azúcar. *El Universal*, 2020, [online] <https://www.eluniversal.com/economia/61821/situan-por-debajo-de-20-la-produccion-de-cana-de-azucar>, cit. 31. 7. 2020.
14. *United States Department of Agriculture – Foreign Agricultural Service*, 2020, [online] <https://www.fas.usda.gov/>, cit. 31. 7. 2020.
15. Venezuela: Sugar Annual. *United States Department of Agriculture – Foreign Agricultural Service*, 2020, [online] <https://www.fas.usda.gov/data/venezuela-sugar-annual-3>, cit. 31. 7. 2020.
16. HRABÁLEK, M.: *Aktuální rozvojové problémy Latinské Ameriky*. Brno: Mendelova univerzita, 2014, 93 s., ISBN 978-80-7509-035-5.

Čopík J., Haman M., Školník M.: Authoritarianism as Obstacle to Development: Example of Sugar Industry in Venezuela

The article deals with the situation in sugar industry in Venezuela which, during the reign of President Nicolas Maduro, resulted in a dramatic decline in production, imports, and therefore sugar consumption by the Venezuelans. In this South American country, this basic food commodity is almost absent, and this absence exacerbates the already bad political and economic situation. In the article, the development of the sugar sector is examined in a broader political framework, from the agreement of the three ruling parties in Punto Fijo, through the government of Hugo Chávez, to the regime of Nicolas Maduro. The paper draws from several data sources and uses statistical data on Venezuelan production, imports, and consumption to compare global and Latin American contexts.

Key words: sugar, sugar cane, regime, development, Venezuela.

Kontaktní adresa – Contact address:

Ing. Jan Čopík, Ph.D., Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, Katedra humanitních věd, Kamýčká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbát, Česká republika, e-mail: jancopik@post.cz